

**ZIEMIE DAWNEGO KSIĘSTWA LITEWSKIEGO
I PODLASIA. ŹRÓDŁA, STAN BADAŃ**
MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA ŹRÓDŁOZNAWCZO-HISTORYCZNA
BIAŁYSTOK, 28 I 29 WRZEŚNIA 2000 R.

W dniach 28 i 29 września 2000 r. obradowała w Białymstoku konferencja źródłoznawczo-historyczna z udziałem historyków i archiwistów z Białorusi (z Mińska, Grodna i Brześcia), Litwy (z Wilna), Łotwy (z Rygi) i Polski (z Białegostoku, Suwałk, Warszawy). Temat konferencji: „Ziemie dawnego Księstwa Litewskiego i Podlasia. Źródła, stan badań”.

Była to już piąta konferencja naukowa zorganizowana przez miejscowe środowisko naukowe na podobny temat. Tak jak poprzednio organizatorami konferencji byli: Białostockie Towarzystwo Naukowe, Archiwum Państwowe w Białymstoku, Instytut Historii i Katedra Kultury Białoruskiej Uniwersytetu w Białymstoku oraz Katedra Humanistyki Instytutu Zarządzania i Marketingu Politechniki Białostockiej.

W imieniu organizatorów konferencję otworzył dr J.J. Milewski (Instytut Historii Uniwersytetu w Białymstoku) a kolejno przewodniczyli obradom: dyrektor Marek Kietliński (Archiwum Państwowe w Białymstoku), prof. dr hab. Aleksander Krawcewicz (Uniwersytet w Grodnie), dr hab. Tamara Bairasauskaite (Instytut Historii Litwy w Wilnie) oraz doc. dr Bolesław Woszczyński (Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych).

Dwa pierwsze referaty stanowiły wprowadzenie do tematyki konferencji. Doc. B. Woszczyński przedstawił informację o aktualnym stanie współpracy między Naczelną Dyrekcją Archiwów Państwowych a archiwami Rosji, Białorusi, Litwy i Łotwy. Natomiast dr H. Majecki mówił o dziejach ziem Wielkiego Księstwa Litewskiego oraz kresów północno-wschodnich II Rzeczypospolitej w badaniach i publikacjach Białostockiego Towarzystwa Naukowego. Łącznie wygłoszono 26 referatów i informacji. Zdecydowanie przeważała pro-

blematyka źródłoznawcza. Tylko cztery referaty poświęcone były stanowi badań. Dr Jury Hardziejew (Uniwersytet w Grodnie) przedstawił stan badań nad dziejami Grodna w II połowie XIX w. i do I wojny światowej, zaś prof. A. Krawcewicz z tegoż uniwersytetu zobrazował stan badań i źródeł nad początkami państwa litewskiego. Dr Rimantas Miknys (Instytut Historii Litwy) wygłosił referat na temat: *Sytuacja etnokulturalna i etnopolityczna Polaków na Litwie w II połowie XIX w. i w początkach XX w. Ogląd źródeł i badań*. Problemy badań i źródeł podjął też Michał Gnatowski (Uniwersytet w Białymstoku), który przedstawił stan badań i źródeł o polskim podziemiu niepodległościowym na ziemiach północno-wschodnich Polski w latach 1939–1941.

Problematyce *sensu stricto* historycznej poświęcony był referat prof. Barbary Sępniewskiej-Holzer (Uniwersytet w Białymstoku) o miastach i miasteczkach Witebszczyzny w XIX w. i do I wojny światowej. Pozostałe referaty dotyczyły problematyki źródłoznawczej. Zakres terytorialny omawianej tematyki był szeroki. Obejmował on obszar Podlasia oraz Litwy i Białorusi. Tylko dwa referaty obejmowały źródła spoza tego obszaru. I tak: dr Józef Maroszek (Uniwersytet w Białymstoku) przedstawił źródła rękopiśmienne do dziejów północno-wschodniej Polski w archiwach i bibliotekach Moskwy i dr Eriks Jakobson (Łotewskie Państwowe Archiwum Historyczne w Rydze) prasę i druki polskojęzyczne na Łotwie w latach 1918–1940.

Trzy referaty wybitnie wzbogaciły stan wiedzy o źródłach dotyczących naszego regionu. Dr Igor Lalkow (Państwowy Komitet do spraw Archiwów i Biurowości Republiki Białoruś) przedstawił informację o spuściźnie epistolarnej Jana Klemensa Branickiego w Departamencie Rękopisów Francuskiej Biblioteki Narodowej. O źródłach tych wiedzieli dotąd nieliczni. Korespondencja hetmana jest rozproszona i znajduje się w wielu archiwach i zbiorach rękopiśmiennych bibliotek. Spora jej ilość znajduje się w Archiwum Akt Dawnych w Warszawie i ona była głównie dotąd wykorzystywana przez badaczy (m.in. dr Alinę Sztachelską).

Ważne informacje zawierał też referat dr hab. Tamary Bairauskaite (Instytut Historii Litwy) – *Materiały dotyczące Instytutu Panien Szlacheckich w Białymstoku (1843–1918)* w zbiorach Litewskiego Państwowego Archiwum Historycznego w Wilnie. Dotąd za podstawowe źródło do dziejów instytutu uchodziły akta tegoż instytutu przechowywane w Archiwum Państwowym w Białymstoku. Akta te są jednak daleko niekompletne. Z referatu dr hab. T. Bairauskaite wynika, że duża ilość materiałów dotyczących instytutu znajduje się w aktach Gubernatora Wileńskiego, sprawującego nadzór nad jego działalnością.

Nie mniej ważne informacje zawierał referat dr. Edmunda Jarmosika (Uniwersytet w Grodnie) o aktach Zarządzającego Obwodem Białostockim z lat 1807–1842, przechowywanych w zbiorach Narodowego Archiwum Historycznego w Grodnie. Zespół ten nie był dotąd udostępniany badaczom. Obecnie znajduje się w stadium opracowywania i po pewnym czasie badacze będą mogli z niego korzystać. Zespół ten był w archiwum w Grodnie do wojny, lecz nie był wykorzystywany przez badaczy. Po wojnie z nieoficjalnych źródeł było wiadomo o jego istnieniu, lecz nieznanne były jego rozmiary.

Pod względem chronologicznym tematyka referatów mieści się w kilku okresach: przedrozbiorowym, rozbiorów, międzywojennym, II wojny światowej oraz powojennym. Okresowi przedrozbiorowemu poświęcone były referaty dr. Henadzia Siemiańczuka (Uniwersytet w Grodnie) – *Akta do dziejów wyznań chrześcijańskich do końca XVIII w. w zasobie Archiwum Historycznego w Grodnie*; dr Lidii Kowkiel (z tejże uczelni) o materiałach do dziejów księgozbiorów prywatnych na Grodzieńszczyźnie w I połowie XIX w. w archiwach i bibliotekach Białorusi, Litwy i Polski oraz dr Ireny Matus (Uniwersytet w Białymstoku) – *Źródła do dziejów szkolnictwa parafialnego na Białostocczyźnie w latach 1884–1915* oraz referat Ryhora Żaunierkiewicza (Państwowy Komitet do spraw Archiwów i Biurowości Republiki Białoruś) o materiałach dotyczących sufragistyki parafii rzymskokatolickich w zbiorach Narodowego Archiwum Historycznego Białorusi (od XVII w. do 1917 r.)

Dwa referaty związane były z obszarem Suwalszczyzny. Sławomir Filipowicz (Archiwum Państwowe w Suwałkach) mówił o źródłach dotyczących Suwalszczyzny w archiwach państwowych Wilna, Grodna i Mińska. Natomiast dyrektor Tadeusz Radziwonowicz (Archiwum Państwowe w Suwałkach) przedstawił informację o źródłach dotyczących obszarów znajdujących się obecnie w granicach Białorusi a przechowywanych w kierowanej przez niego placówce.

Siedem referatów dotyczyło źródeł wytworzonych w okresie międzywojennym (wśród nich również przedstawiony już wcześniej referat dr. E. Jakobsona). Trzy z nich dotyczyły białoruskiego ruchu narodowego. Doc. dr Iryna Bahdanowicz (Instytut Literatury Białoruskiej Akademii Nauk) przedstawiła referat – *Działalność białoruskich organizacji społecznych w Wilnie w okresie międzywojennym w świetle akt Jana Sztowicza w Dziale Rękopisów Centralnej Biblioteki Narodowej w Mińsku*; prof. Jan Kowkiel (Uniwersytet w Grodnie) mówił o losie archiwów Białoruskiej Rady Narodowej, zaś dr Helena Głogowska (Uniwersytet w Białymstoku) przedstawiła

informację o źródłach do biografii białoruskich działaczy społecznych w zbiorach prywatnych.

Trzy referaty dotyczyły obszarów Polesia. Tematem referatu prof. Zofii Tomczonek (Politechnika Białostocka) były źródła do historii polskich organizacji społeczno-gospodarczych na Polesiu w okresie międzywojennym, zaś Andrzej Smolarczyk (z tejże uczelni) przedstawił stan źródeł do dziejów szkolnictwa podstawowego na Polesiu w tym samym okresie. Problematykę powyższą zamykał referat dyrektor Anny Terebuń (Archiwum Państwowe Obwodu Brzeskiego) o źródłach archiwalnych do dziejów szkolnictwa podstawowego na Polesiu w tym samym okresie.

Dwa referaty dotyczyły okresu II wojny światowej a właściwie jej pierwszego okresu. Wojciech Sleszyński (Uniwersytet w Białymstoku) przedstawił informację o źródłach dotyczących Białostoczczyzny lat 1939–1941 w zasobach Archiwum Dokumentacji Audiowizualnej w Dzierżyńsku (Kajdanie). Tego okresu dotyczył też wymieniany już referat prof. M. Gnatowskiego.

Dyskusja dotyczyła problemów podjętych w referatach. Wzięli w niej udział: prof. A. Krawcewicz, dr hab. T. Bairasauskaite, doc. dr B. Woszczyński, doc. dr I. Bahdanowicz, dr H. Majecki i prof. J. Kowkiel.

Obrady konferencji podsumował dr H. Majecki, występujący w roli jej koordynatora. Stwierdził on, że konferencja spełniła swoje zadania. Choć tematyka jej była dość rozproszona, to jej dorobek należy rozpatrywać łącznie z dorobkiem czterech poprzednich konferencji, których tworzy ogniwo. Materiały poprzednich konferencji były publikowane na łamach kwartalnika „Białostoczczyzna”, począwszy od numeru 1 z 1997 r. i są dostępne badaczom. Materiały z obecnej konferencji będą publikowane w trzech kolejnych numerach kwartalnika za 2000 r.

Dr H. Majecki uznał, że ideę konferencji należy kontynuować i złożył deklarację podjęcia się roli koordynatora konferencji o podobnej tematyce w 2001 r.

Henryk Majecki